

УДК 37.044(188.7):004.9:37.011.3-051(477)

DOI: 10.15587/2519-4984.2018.124566

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ БРИТАНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ В УКРАЇНІ

© О. І. Прокопчук

У статті розглянуто потенціал імплементації позитивного досвіду університетів Великої Британії з метою підвищення рівня професійної підготовки майбутніх педагогів в Україні. Запропоновано можливість удосконалення модульної системи навчання, використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі безперервного професійного розвитку фахівців, а також використання досвіду Великої Британії щодо методологічно-наукового і психологічного забезпечення професійної підготовки в системі дистанційного навчання

Ключові слова: *неперервність освіти, Великобританія, форми і методи навчання, інформаційно-комунікаційні технології, дистанційна освіта*

1. Вступ

Інтеграційні процеси, що відбуваються сьогодні у всіх сферах українського суспільства, потребують невідкладного вдосконалення вітчизняної системи професійної освіти з метою забезпечення можливостей її входження у світовий освітній простір на паритетних засадах.

Підтвердженням тому стали визначені у Законі України «Про вищу освіту» (2014) пріоритетні напрямки реформування національної системи вищої освіти, які на правовому, організаційному та фінансовому рівнях визначають базисні основи її функціонування у відповідності до найкращих світових стандартів щодо підготовки висококваліфікованого, мобільного, конкурентоздатного фахівця сучасного галузку.

Особливо актуальним у визначенні напрямку сьогоденних освітніх змін стає аналіз світового досвіду щодо існуючих освітніх парадигм, фундаментальних принципів, методологічних підходів у конструюванні змісту, форм і методів навчання, впровадженні інноваційних технологій для забезпечення якості професійної підготовки педагогічних кадрів в цілому й фахівців дошкільної освіти зокрема. У такому контексті особливий інтерес становить система освіти Великобританії з її багатотисячними традиціями професійної підготовки вчителів.

2. Літературний огляд

Українськими вченими накопичено значний досвід використання здобутків зарубіжної професійної педагогіки. Так, розглянуто в дослідженнях професійну підготовку вчителів в Англії [1, 2]. Систему післядипломної педагогічної освіти у Великій Британії – [3]. Науково-дослідну роботу студентів у системі вищої педагогічної освіти Великобританії – [4], тенденції розвитку освіти дорослих в Англії [5].

Разом з тим, маємо зазначити, що аналіз джерел засвідчує недостатнє вивчення можливостей використання досвіду професійної підготовки вчителів у Великій Британії як складової загальної системи професійно-педагогічної освіти студентів у закладах вищої освіти. Європи для подальшого удосконалення

вітчизняної системи вищої педагогічної освіти у контексті європейських вимог.

3. Мета та задачі дослідження

Метою даної статті є визначення можливостей використання позитивних ідей британського досвіду в професійній підготовці вчителів в Україні.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. Розглянути особливості професійної підготовки вчителів у Великобританії та Україні.
2. Проаналізувати систему дистанційної освіти у британських університетах.
3. Визначити можливі шляхи удосконалення професійної педагогічної освіти в Україні.

4. Порівняльний аналіз форм та методів навчання українських та британських університетів

Модернізація освітньої галузі України спрямовується на досягнення рівня кращих світових стандартів. Оновлюється зміст та форми освіти, здійснюються спроби впровадження інноваційних технологій навчання, покращення кредитно-модульної системи навчання, але у нинішній системі вищої освіти загалом та підготовці педагогів зокрема все ще існує досить багато питань, котрі потребують невідкладного вирішення. Певні нововведення, наприклад використання новітніх технологій, реалізуються не повною мірою за браком коштів та матеріально-технічної бази, а деякі запозичення застосовують не зовсім правильно. Так, спостерігається скорочення аудиторних годин протягом останніх декількох років відповідно до європейської кредитно-модульної системи, проте натомість не впроваджуються методи та форми навчання і контролю індивідуальної роботи зі студентом. На нашу думку, позитивний досвід Великобританії у підготовці вчителів може бути використаний у системі вищої освіти України.

Система вищої освіти Великобританії характеризується багаторівневими, різноманітними формами, що забезпечує варіативність навчання та врахування динаміки потреб навчальних закладів. Тому постає питання диверсифікації освіти, створення різ-

номанітних освітніх опцій, що враховують індивідуальні потреби та можливості вчителя. В ході аналізу програм підготовки педагогів виявлено наявність різновекторних шляхів отримання фаху (університетська освіта, програми коледжів, здобуття, отримання Сертифікату Національної екзаменаційної ради, програма FLECS). Зокрема, університетська освіта теж надає різнопланові можливості студентам – базовий ступінь педагогічної освіти, Сертифікат вищої освіти, ступінь бакалавра, ступінь бакалавра з відзнакою.

В Україні ж наразі у процесі підготовки вчителів вивченню європейських цінностей, міжкультурних та соціо-політичних аспектів приділяється все ще недостатньо уваги. У той час, як у навчальних планах британських ВНЗ присутні модулі, метою яких є вивчення кроскультурних та соціальних аспектів, що впливають на розвиток початкової та середньої освіти, є обов'язковою їхньою складовою. Зокрема: «Політика і проблеми в освіті» (Університет Аберистуїт), «Діти в суспільстві: соціологія і культура» (Плімутський університет) тощо. Тож, бачимо очевидну необхідність удосконалення українських навчальних програм, враховуючи тенденції міжкультурних та європейських цінностей.

Використання елективних курсів є розповсюдженою формою роботи як у ВНЗ Британії, так і у інших європейських країнах та США. Маємо зазначити, що сьогодні введення таких курсів стало можливим і в університетах України. Так, у деяких університетах України в якості експерименту запроваджено вибіркові дисципліни «Інформація суспільство», «Основи інклюзивної освіти», «Сучасні інформаційні технології та медіаосвіта» (Вінницький державний університет ім. В. Коцюбинського), «Основи комунікативної лінгвістики», «Основи психолінгвістики», «Науково-дослідний семінар» (Національний університет «Києво-Могилянська академія»), «Соціологія», «Методологія і організація наукових досліджень та методика викладання у вищій школі» (Черкаський державний технологічний університет), «Індивідуалізація навчання та виховання дітей дошкільного віку», «Імідж сучасного вчителя», «Управління освітніми проектами», «Освітній менеджмент», «Методологія музично-педагогічних досліджень» (Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка). Разом з тим, незважаючи на те, що вищезазнані вибіркові дисципліни мають місце у ВНЗ України, все ж все ще недостатня увага приділяється таким курсам як, наприклад, «Принципи та практика надання освітніх послуг», «Робота з різними професіоналами: вплив на дітей», «Освіта: глобальний аспект», «Лідерство і менеджмент у школах», «Інклюзивні підходи в освіті», «Особливі освітні потреби», використання яких можуть бути спрямовані на реконструкцію освіти в Україні, а також забезпечення підготовки фахівців, що володіють знаннями, які відповідають вимогам сучасних реалій.

Так, в британських університетах вибіркові модулі є на кожному році навчання та складають від 20 до 50 % від загальної кількості кредитів (ця величина є змінною у вузах і в залежності від року навчання), що сприяє розвитку самостійності у навчан-

ні, усвідомленні індивідуальних потреб як майбутніх фахівців.

Саме вибіркові курси надають студентам можливість співпрацювати із викладачами та студентами інших спеціальностей. Необхідним є створення міжпредметних зв'язків, запрошуючи на заняття викладачів суміжних спеціальностей для допомоги у вирішенні поставлених питань з певної теми. Такий досвід позитивно впливає на засвоєння знань студентами, адже вони можуть отримати змогу проаналізувати педагогічну проблему із врахуванням різних аспектів, що, у свою чергу, дозволить майбутнім фахівцям використовувати мультипрофесійний підхід у своїй практичній діяльності.

Беручи до уваги відмінності в організації професійної педагогічної освіти в Україні та Великій Британії, вважаємо доцільним використання досвіду останньої щодо удосконалення модульного навчання та надання студентам можливості вибору навчальних предметів.

Наразі в Україні використовується модульна система навчання. Проте, на нашу думку, слід змінити співвідношення теоретичних і практичних аспектів, приділяючи більше уваги все ж таки практичним видам діяльності. До прикладу, в Глостерширському університеті співвідношення є наступним:

- Аудиторні години – 15 %
- Самостійна робота під керівництвом наставника – 55 %
- Практика у дошкільному закладі на навчання за кордоном – 30 %

Слід зазначити, що в Україні спостерігається тенденція до зниження кількості аудиторних годин та збільшення обсягу самостійної роботи студента. Проте, значним недоліком є те, що не розроблено механізм підтримки та контролю студента під час його самостійної та індивідуальної роботи і мізерна кількість годин для такої підтримки й контролю відведено викладачеві. Тож, якість самостійної роботи студентів залишає бажати кращого. Тому, досвід британських університетів є вартим нашої уваги, адже важливою частиною навчального процесу там є нові педагогічні професії: *тьютори*. Зокрема, у Плімутському університеті студенти впродовж усього терміну співпрацюють із особистим тьютором. На противагу академічному наставнику в українських вузах, який працює із групою загалом та за браком часу і ресурсів не має можливості працювати із кожним студентом окремо, а часто весь виховний процес є суто формалізованим, тьютор добре знає студента особисто, тому здатний надати різні можливості для підтримки та розвитку: із академічних, особистих та практичних питань. Тому, вбачаємо впровадження консультативної роботи нагальною потребою у вирішенні проблеми скорочення аудиторних годин та необхідності підтримки студентів у їх самостійній та індивідуальній роботі.

Для досягнення рівня кращих світових стандартів в освітній галузі одним із ключових елементів є ефективне управління у наданні якісних освітніх послуг. Управління у шкільному секторі Великобританії набуває важливого значення, адже у навчальних програмах багатьох університетів вивчаються спеціаль-

си, пов'язані із даною темою. Як приклад наведемо Ньюменський університет, де одним із обов'язкових модулів на ОКР «бакалавр» є модуль «Лідерство та управління в навчальних закладах», Норсхемптонський університет – «Лідерство і менеджмент», Лондонський столичний університет – «Проблеми та обов'язки менеджменту». Вони сприяють набуттю навичок рефлексивного мислення, дослідження, самооцінки, якостей, необхідних для ефективного управління, та забезпечують можливість розвитку лідерства. Існує тісний зв'язок між кваліфікацією менеджера навчального закладу та якістю наданих освітніх послуг, тому здобуття управлінських знань та навичок є суттєво важливим компонентом професійної підготовки вчителя, а не лише як додатковий елемент загального курсу підготовки. Проте, у більшості навчальних програмах ВНЗ України цьому аспекту не приділяють належної уваги.

Беручи до уваги власний досвід протягом практичних занять, де ми моделювали для студентів ситуації, коли вони виконували роль не вчителя та педагога, а роль менеджера. Наприклад, потрібно було організувати роботу персоналу для певного заходу, спланувати графік роботи закладу, вирішити питання щодо організації харчування дітей, слід відмітити, що не всі студенти справлялись із такими завданнями, адже ми спостерігали брак знань основ менеджменту та організаторських вмінь.

Отож, бачимо потребу в набутті студентами управлінських навичок як обов'язкового елемента навчання, створивши програми підготовки вчителів таким чином, щоб не тільки «навчити вчителюванню», а й розвивати розуміння стилів управління та застосування їх у певному контексті.

Однією із складових професійної компетентності вчителя, важливість якої визначається змінами в освіті, викликаними розвитком інформаційних технологій, є компетентність у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Освітня політика щодо безперервного професійного розвитку має базуватися на реаліях, в яких живуть учні та вчителі. Поки освітяни переглядають формальне навчальне середовище, діти та їх батьки, а також і молоді фахівці, вже використовують новітні технології у навчальному процесі.

У Великій Британії існує значна кількість варіантів використання інформаційно-комунікаційних технологій у безперервному професійному розвитку педагогів: використання технології електронного навчання, мультимедійних засобів, мережі Інтернет, створення навчальних спільнот.

Українські педагоги не мають достатньої можливості для обговорення в навчальному та робочому контексті проблем, які виникають у їх професійній діяльності. Безсумнівно, використання новітніх технологій серед учнів зростає, тому забезпечення поінформованості вчителів про використання інноваційних технологій, а також створення умов для розвитку потрібних навичок є вимогою часу.

Українські студенти є активними користувачами мережі Інтернет. Проте, використовують її із розважальною метою. У власній практичній діяльно-

сті ми спробували розширити їх комп'ютерні знання, демонструючи сайти та ресурси, матеріали яких можна використати у роботі із школярами (показ навчальних фільмів, інтерактивні розвиваючі ігри, прослуховування пісень іноземними мовами). Такий досвід студенти сприймають позитивно, адже навчання не обмежене тільки роботою з книжками та друківаними роздатковими матеріалами, а проходить у цікавій та легкій формі.

Цікавим на нашу думку є британський досвід створення «професійних навчальних спільнот» у межах контексту навчальних закладів як інтерактивних довідкових видів діяльності за участю вчителів. Дані співтовариства заохочують вчителів та педагогічних працівників розвиватись професійно та як особистість. Вчителі та учні навчаються в суспільстві, що весь час змінюється, тому необхідно, щоб вони автономно і інноваційно користувалися мережею, щоб вчитися більш швидко і гнучко. Педагоги вивчають нові види практичної діяльності, спостерігаючи і залучаючись до діяльності колег. Їх залучають до процесу створення нових знань на основі практики. Ключовими процесами формування знань є: перевірка професійних робочих знань; управління процесом створення нових професійних знань; валідація створених професійних знань; поширення створених професійних знань.

Отож, саме за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій педагоги можуть використовувати професійні спільноти у вигляді форумів, груп у соціальних мережах, здійснювати відео конференції для професійного розвитку та підвищення ефективності своєї діяльності.

Вважаємо за необхідне переосмислити та змінити підхід до стратегій безперервного професійного розвитку вчителів в Україні, акцентуючи увагу саме на системному використанні інформаційно-комунікаційних технологій.

У Великобританії поширеними є такі методи оцінювання як написання творів з певної проблематики, есе і т.д.

Перевірку знань слід здійснювати не лише за допомогою написання не контрольних робіт та тестів, які перевіряють фактичне знання певних тем, а й пропонуючи студентам написання есе, рефератів та міні-проектів для того, щоб побачити чи вони не просто засвоїли матеріал, а вміють його використати для творчої та практичної діяльності. Мусимо зазначити, що більшість студентів українських університетів звикли працювати за алгоритмом «вивчити матеріал для того, щоб здати іспити».

Тому, в першу чергу увагу слід змістити акцент у застосуванні форм та методів оцінювання знань від тих, що виявляють конкретні теоретичні знання студентів, нігілюючи висловлення власної думки та використання творчого підходу. Потрібним кроком є розвиток навичок критичного мислення та творчого підходу до практичної діяльності у майбутніх фахівців дошкільної діяльності.

Дистанційна форма освіти в країнах Західної Європи з'явилася, з одного боку, як відповідь освітніх систем на об'єктивні тенденції глобалізації світу, а з

іншого – як реакція на розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій, необхідність їх застосування в освітній практиці.

Найбільш прогресивним в сучасній педагогічній культурі, у відповідному методологічно-науковому і психологічному забезпеченні професійної підготовки в системі дистанційного навчання є досвід Великої Британії, яка досить глибоко узагальнює результати науково-пошукової та практичної діяльності вчених, дослідників, вчителів. Так, саме Відкритий університет (Open University) є одним з провідних вузів світу, де застосовується тільки дистанційна форма навчання.

Системі дистанційного навчання в Великобританії притаманний цілеспрямований, планомірний і організований процес педагогічних впливів, який відбувається на відстані, на основі інтенсивної самостійної роботи суб'єктів пізнавальної діяльності в зручному для них місці і часу, за індивідуальним графіком взаємодії з використанням комп'ютерно-орієнтованих, телекомунікаційних технологій та засобів навчання. Внаслідок цього процесу у студентів формуються загальнопедагогічні, загальнокультурні і іншомовні комунікативні вміння як інтегровані якості особистості майбутнього педагога, здатного професійно організувати навчальний та виховний процес.

Важливим моментом є забезпечення академічної та неакадемічної підтримки у підготовці студентів під час дистанційного навчання. На наше переконання саме методи неакадемічної підтримки (надання інформації, дослідження проблеми та пропозиції її вирішення; практичні поради щодо покращення якості навчання; надання студентам інформації щодо змін у навчальному закладі; студентське адміністрування) заслуговують на увагу.

В Україні сьогодні здійснюються перші спроби впровадження дистанційної освіти. Слід зазначити, що така форма навчання розширює можливості як викладачів, які мають змогу пояснити необхідний матеріал та проконсультувати студентів, не будучи обмеженими тривалістю лекції чи семінарського заняття, так і студентів, адже вони можуть навчатись незалежно від їх місця перебування. Але, наразі ефективність використання дистанційного навчання знижується через слабе матеріально-технічне забезпечення (відсутність Інтернет мережі або перевантаженість системи, коли велика кількість студентів заходила на сайт) та низький рівень комп'ютерних навичок як студентів, так і викладачів.

Тому, вивчення та активне використання європейського досвіду, зокрема досвіду Великої Британії, в процесі поширення дистанційного навчання є одним із пріоритетних першочерговим.

5. Результати дослідження

Нами запропоновано такі практичні рекомендації щодо використання британського досвіду педа-

гогічної освіти в Україні: диверсифікація освіти, створення різноманітних освітніх опцій, що враховують індивідуальні потреби та можливості вчителя; необхідність удосконалення українських навчальних програм, враховуючи тенденції міжкультурних та європейських цінностей; використання досвіду Великої Британії щодо удосконалення модульного навчання та надання студентам можливості вибору навчальних предметів; впровадження консультативної роботи нагальною потребою у вирішенні проблеми скорочення аудиторних годин та необхідності підтримки студентів у їх самостійній та індивідуальній роботі; набуття студентами управлінських навичок як обов'язкового елемента навчання; переосмислення та зміна підходу до стратегій безперервного професійного розвитку вчителів в Україні, акцентуючи увагу саме на системному використанні інформаційно-комунікаційних технологій; розвиток навичок критичного мислення та творчого підходу до практичної діяльності у майбутніх педагогів; використання європейського досвіду, зокрема досвіду Великої Британії, в процесі поширення дистанційного навчання.

Варто зазначити, що запропоноване використання певних аспектів досвіду професійної підготовки дошкільних фахівців у ВНЗ Великобританії є дійсно своєчасним та й може стати «відправним пунктом» у дійсному оновленні системи професійної педагогічної освіти в Україні.

6. Висновки

1. Система вищої освіти Великобританії характеризується багаторівневими, різноманітними формами, що забезпечує варіативність навчання та врахування динаміки потреб дошкільних закладів. Важливою рисою підготовки фахівців дошкільної освіти у Великобританії є перевага практичних дисциплін над загальними. Наразі в українських університетах існує значна кількість недоліків, що стосуються системи модульної освіти, а також форм і методів навчання.

2. Одним із перспективних механізмів удосконалення системи підготовки педагогічних фахівців в Україні є розвиток дистанційної освіти. У Великобританії вона представлена як окремими навчальними курсами, укладеними за модульним принципом, так і програмами, які надають студентам можливість одержати ступінь бакалавра або магістра. В основу організації навчання у режимі дистанційної освіти покладено модель, яка об'єднує очну та заочну форму і передбачає інтеграцію інформаційних і педагогічних технологій. Позитивним є той факт, що вітчизняні педагогічні ВНЗ почали застосовувати певні форми дистанційного навчання.

3. На основі аналізу британського досвіду професійної підготовки вчителів було запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення системи університетської педагогічної освіти.

Література

1. Авшенюк Н. Стандартизація професійної підготовки вчителів у Англії та Уельсі (кін. XX – поч. XXI ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук / Інститут педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України. Київ, 2005. 25 с.
2. Поліщук Л. П. Професійна підготовка вчителів початкової школи Англії в умовах євроінтеграції: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Житомир, 2011. 24 с.

3. Бойко В. В. Структура післядипломної педагогічної освіти у Великій Британії: зб. наук. пр. // Освітнянські обрії: реалії та перспективи. 2007. № 3 (3). С. 286–289.
4. Погребняк Н. М. Науково-дослідна робота студентів у системі вищої педагогічної освіти Великої Британії: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Кримський гуманітарний університет. Ялта, 2011. 20 с.
5. Коваленко С. М. Тенденції розвитку освіти дорослих в Англії (остання чверть XX – початок XXI ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук / Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2005. 20 с.
6. Калюжна Т. Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: монографія / ред. Уваркіна О. В. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 128 с.
7. Євдокімова О. О. Етапи професійного становлення викладачів вищої школи, їх психологічні характеристики: зб. наук. пр. // Проблеми сучасної психології. 2010. № 8. С. 308–319.
8. Бельмаз Я. М. Професійна підготовка викладачів вищої школи у Великій Британії та США: монографія. Горлівка: ГДПШМ, 2010. 304 с.
9. Тупичак Л. Розвиток системи управління якістю освіти у Великій Британії: досвід для України: зб. наук. пр. // Ефективність державного управління. 2012. № 30. С. 325–334.
10. Burbank M. D., Kauchak D. An alternative model for professional development: investigations into effective collaboration // Teaching and Teacher Education. 2003. Vol. 19, No. 5. P. 499–514. doi: 10.1016/s0742-051x(03)00048-9
11. Ingleby E. The impact of changing policies about technology on the professional development needs of early years educators in England // Professional Development in Education. 2014. Vol. 41, No. 1. P. 144–157. doi: 10.1080/19415257.2014.894482
12. Trede F., Macklin R., Bridges D. Professional identity development: a review of the Higher Education Literature // Studies in Higher Education. 2011. Issue 37 (3). P. 1–20.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Растрюгіна А. М.
Дата надходження рукопису 25.01.2018*

Прокопчук Ольга Ігорівна, кандидат педагогічних наук, викладач, кафедра іноземних мов і країнознавства, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018
E-mail: helga.prokopchuk@gmail.com